

Gheorghe BADEA

DESPRE SFINȚII TRANSILVANIEI, CU EVLAVIE

În 2013, Editura „Academica Brâncuși” din Tîrgu Jiu ne-a oferit o carte care se cuvine să se afle pe masa de lucru a tuturor celor interesați de istoria Bisericii Ortodoxe Române: *Stări, momente și personalități ale Ortodoxiei transilvane – pasaje insuficient reliefate istoriografic.*

Autorul cărții este domnul Iuliu-Marius Morariu (originar din Salva, dacă nu mă înșel), un tânăr teolog și cercetător de mare viitor, pe care am avut bucuria să-l cunosc în noiembrie 2012, cu prilejul unei excursii organizate de ASTRA, Despărțământul Iași, în Ucraina și Republica Moldova. În cele câteva zile petrecute împreună ne-am pierdut, de multe ori, în discuții interminabile pe diferite teme (mai ales teologice) și despre teologi și profesori celebri, pe care i-am cunoscut amîndoi sau doar unul dintre noi.

Am fost plăcut impresionat de cultura acestui tânăr teolog, de seriozitatea și profunzimea cu care tratează evenimente cunoscute sau mai puțin cunoscute din istoria noastră bisericească, de implicarea sa afectivă în istoria zbuciumată a românilor transilvăneni, care, deși au fost amenințați, persecutați, chiar uciși mulți dintre ei, au continuat să păstreze credința strămoșilor lor, rămînînd pilde vii pentru urmași.

Volumul cuprinde o parte dintre studiile publicate în reviste și volume sau susținute la diferite simpozioane și conferințe.

Primele trei studii sunt legate între ele prin personalitatea cercetată: Tănase Todoran, icoană vie a credinței și a istoriei neamului. Este vorba de celebrul centuagenar Atanasie Todoran din Bichigiu, evocat în contextul evenimentelor istorice din secolul al XVIII-lea: apariția uniaturismului în Transilvania, înființarea regimentului grăniceresc de la Năsăud și răscoala de la Salva din 1763.

După înfrîngerea revoltei, Atanasie Todoran a fost tras pe roată, unii dintre tovarășii lui au fost condamnați la moarte prin ștreang, iar foarte mulți au fost condamnați la băfaia cu vergi.

Biserica Ortodoxă Română a recunoscut (deși tîrziu) jertfa martirilor năsăudeni, pilde de credință și de iubire de patrie. La inițiativa mitropolitului Bartolomeu al Clujului, la 10 mai 2008, Atanasie Todoran și alți martiri năsăudeni (Vasile Manu din Mocod, Grigore din Zagra și Vasile din Telciu) au fost canonizați și trecuți în

rîndul sfinților. Slujba de canonizare s-a desfășurat chiar pe locul martiriului, platoul Mocirla de la Salva. Ei sunt pomeniți în ziua a douăsprezecea a lunii noiembrie, ziua în care au suferit moarte martirică pentru apărarea credinței strămoșești.

De asemenea, domnul Morariu face o analiză transtemporală, urmărind felul cum a supraviețuit peste timp imaginea lui Tănase Todoran, evocînd mărturiile ale contemporanilor, documente ale vremii, cercetările istoricilor, creații folclorice etc.

Studiul *Sfinții martiri năsăudeni: credința mai presus decît viața însăși* readuce în atenția noastră evenimentele din 1763, în care Tănase Todoran, „printr-o cuvîntare înflăcărată și răscolitoare de cuget”, i-a determinat pe români să refuze jurămîntul cerut de împărăteasa Maria Tereza și să nu accepte uniția. Pedepsele pentru cei răsculați au fost cumplite, dar „sfinții năsăudeni au demonstrat prin sfîrșitul lor că, pentru ei, credința și apărarea ei valorau mai mult decît însăși viața lor”.

Volumul domnului Morariu ne oferă informații interesante despre *Monahismul ortodox în Transilvania celei de-a doua jumătăți a secolului al XVIII-lea și acțiunea distructivă a baronului Buccow*, precum și date noi, pline de semnificație, despre *Situația românilor din Transilvania în perioada 1894-1918* (urmările *Memorandului* din 1892, considerate un act de rebeliune de autoritățile de la Budapesta, dizolvarea Partidului Național Român, care lupta pentru revendicările românilor transilvăneni, lupta împotriva încercărilor de maghiarizare prin *Legea școlară Trefort*, prin *Legea numirilor de localități*, prin maghiarizarea numelor de persoane, opoziția față de celebra și ticăloasă *Lege Appony*; autorul evidențiază activitatea culturală, educațională, socială, economică și religioasă a românilor, rolul Bisericii Ortodoxe Române și al ASTREI în susținerea învățămîntului și a tinerilor, sprijinul financiar acordat școlilor de băncile românești, de oamenii cu venituri mari, de fundațiile pentru tinerii săraci dornici de a învăța, precum Fundația Gojdu; păstrarea și emanciparea spiritului național se făcea și prin activitatea unor gazete și reviste: „Transilvania”, „Telegraful român” și „Țara noastră” – Sibiu, „Tribuna” și „Românul” – Arad, etc. etc.).

Un studiu ni-l prezintă pe *Protopopul martir Aurel Munteanu – model de cleric și patriot*, fost membru al delegației ASTRA care va semna actul unirii Transilvaniei cu Țara. El a fost ucis fără milă, în chip barbar, la 10 septembrie 1940, de către un grup de hortysti.

Două studii sunt consacrate unei personalități de seamă a Țării Năsăudului: *Protoiereul astrict Grigore Pletosu – cleric și cărturar năsăudean și Activitatea pastoral-misionară și catehetică a lui Grigore Pletosu la Gimnaziul Grăniceresc Năsăudean în perioada 1880-1900*. Din păcate, spune autorul, viața și personalitatea protoiereului Grigore Pletosu (1848-1934) sunt insuficient reliefate și valorificate astăzi. Grigore Pletosu a fost unul dintre conducătorii societății de lectură *Virtus Romana Rediviva*, a fost profesorul și mentorul viitorului patriarh Miron Cristea, al viitorului mitropolit Nicolae Bălan, al poetului George Coșbuc; a fost primul critic literar al operei lui George Coșbuc.

S-a remarcat ca un preot de mare valoare și ca un patriot înflăcărat, învrednicindu-se de titlul de „apostol al Bisericii dreptmăritoare”.

Ultimul studiu publicat în acest volum de domnul Morariu ne înfățișează suferințele îndurate de preoți și de credincioșii Bisericii Ortodoxe Române din Maramureș în anii terorii hortyste, septembrie 1940 – octombrie 1944 (*Biserica Ortodoxă din Maramureș în timpul ocupației hortyste*).

Punînd capăt acestor note de lectură, nu uităm să amintim cele 436 de note de subsol (care ocupă aproape jumătate din spațiul cărții) și bogata bibliografie (249 de titluri: izvoare din arhive, dicționare și enciclopedii, volume auxiliare, studii și articole), care dovedesc acribia, exigența și conștiinciozitatea autorului.

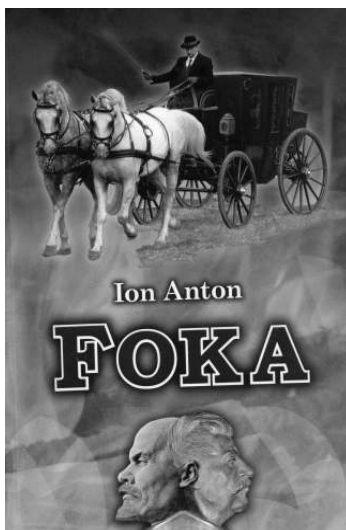
Îl felicităm pe domnul Morariu și-i urăm *ad maiorem gloriam*.

Nicolae BUSUIOC

PĂTIMIRILE UNUI NEAM

Sunt cărți ai căror autori gîndesc textul dintr-un accentuat unghi al analizei istorico-psihologice în ideea relevării cotei de tragism existențial care se intersectează cu contextul istorico-geografic în sine. Un asemenea scriitor este Ion Anton, membru al breslelor scriitoricești din Basarabia și România, redactorul-șef al cunoscutului săptămînal „Florile Dalbe” din Chișinău. Născut în 1950 în localitatea Ghelăuza, Strășeni, a devenit cunoscut în lumea literară prin cele 20 de volume scrise pînă acum, dintre ele remarcîndu-se mai ales romanele-cronică, cu o „pînză epică” care oglindește frămîntatele perioade istorice ale Basarabiei. Primesc de la Ion Anton romanul său *Foka* (Ed. Silvius Libris, Chișinău, 2012), cu un autograf care mă onorează, pe moment neîndrăznind să-l întreb ce reprezintă titlul acesta, ce semnificație o fi ascunzînd, ce enigmă mistică sau exotica o fi pitită în litera *k* din mijlocul numelui. Nu m-am grăbit să citesc cartea, încît cu o întîrziere nepermisă am aflat răspunsul la nedumerirea-mi firească. Este un amănunt pînă la urmă lipsit de importanță, mult mai însemnat era pentru mine fundalul

moral general-uman pe care se proiectează evenimente și destine prinse în viforul istoriei crunte. Oricît de mult s-ar scrie pe această temă, oricîte informații și argumente vor apărea despre tragice episoade ale sufletului românesc de dincolo de Prut, despre viața și trăirile celor deportați și suferinzi, și tot nu am înțelege pe deplin de ce a fost nevoie de această cumplită „saga basarabeană”.

De la primele pagini facem cunoștință cu universul rural al Ghelăuzei (Ghelăuza răzășească, cum o numește autorul), un univers respectabil prin principiile morale tratate cu sfințenie de membrii comunității, dar care, sub regimul sovietic, devine unul cu grave devieri de la cadrul moral, un fel de a doua Siberie. Ion Anton își scrie romanul-epopee cu forța unei narațiuni tulburătoare prin semnificații și reflecții, prin legătura pe care o face între istorie și evenimentele actualității. Nichita Donică, personajul principal al romanului (înțeleptul satului), e Eul-narator, care „face numeroase incursiuni în istoria îndepărtată – tragică, dacică, medievală, și în cea a prezentului trăit, chiar de ghelăuzeni, integrați în Țară, apoi dezuniți și